

II. ULUSLARARASI GÜNEY-DOĞU AVRUPA ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

HASAN EREN

Kristian Sandfeld (1873-1942) bundan kırk yıl önce *Linguistique balkanique* (Paris, 1930) adlı bir eser yazmıştı. Danimarkalı dil bilgini, bu eserinde Türkçe, Grekçe, Bulgarca, Sırpça, Arnavutça, Rumence gibi Balkan dilleri arasında karşılıklı ilişkileri gözden geçirmiş, bu diller arasında birçok ortak özellikler bulunduğunu belirtmişti. Balkan dilleri arasındaki benzerlik ve yakınlıkları türlü örneklerle belirten yazara göre, bu özelliklerin çokluğunu göz önüne alarak bu dillerin ortak bir kökene dayandığı ileri sürülemez. Türkçe, Grekçe, Bulgarca, Sırpça, Arnavutça gibi diller arasındaki yakınlıkların kökü, Balkan yarımadasının uzak geçmişine çıkar. Avrupa tarihinde önemli bir yer tutan bu yarımada da yerleşmiş olan uluslar eski çağlardan beri sağlam bir dil ve kültür birliği içinde yaşamışlardır. Balkan ulusları bu birlik içinde eski yerli ulusların dil ve kültür kalıntılarını bugüne değin saklamakla kalmamışlar, daha sonra Bizans'ın dil ve kültür baskısı altına girerek dillerini yeni ortak alıntılarla zenginleştirmişlerdir. Son olarak Türk hakimiyeti Balkan dillerindeki ortak çizgileri bir kat daha artırmış, derinleştirmiştir.

Sandfeld esrinde yalnız Balkan dillerinin sözlüğünde göze çarpan ortak elemanları belirtmekle yetinmeyerek, bu diller arasındaki yapı benzerlikleri üzerinde de durmuştu.

Danimarkalı bilginin bu gözlem ve düşünceleri yeni bir bilim kolunun doğmasına yol açmıştır. Bu yeni bilim kolu Türkçe *balkan* kelimesinden gelen balkanoloji (*balkanologie*) adını almıştır.

Anlaşılan Sandfeld'in eseri Balkan ülkelerinde elverişli koşulların geliştiği bir dönemde çıkmıştı. Çünkü birkaç yıl içinde Balkanların büyük kültür merkezlerinde balkanoloji alanında büyük gelişmelere tanık olduk. 1934 yılında Belgrad'da balkanoloji kolundaki çalışma ve düşünceleri yaymak üzere *Revue International des Etudes Balkaniques* adlı bir dergi çıktı.

Bu dergide çıkan yazılarda balkanoloji araştırmalarının amacı daha açık olarak belirtilmişti. Bu yeni bilim alanının sınırları çizilirken, dil, tarih, et-

nografya gibi bilim kollarının balkanoloji çalışmalarında önemli bir yer tuttuğu da anlaşılmıştı.

Bu bakımdan bütün bilim çevrelerinde büyük bir ilgi ve değer kazanan Balkan araştırmaları, II. Dünya Savaşının patlak vermesi üzerine geçici olarak bir durgunluğa uğramışsa da, savaş biter bitmez bu yolda yeni ve sağlam adımlar atılmıştır.

Belgrad'da çıkmış olan *Revue International des Etudes Balkaniques* dergisinin yerini *Linguistique balkanique* adlı dergi almıştır. Sofya'da çıkmaya başlayan ve büyük bir boşluğu dolduran bu dergi yanında *Revue des Etudes sud-est européennes* (Bükreş) de anılabilir. Almanya'da çıkan *Zeitschrift für Balkanologie* (Wiesbaden) de bu alanda yeni bir kazançtır.

Balkanoloji alanında girişilen çalışmaların Türk dili, Türk tarihi ve Türk kültürü bakımlarından büyük bir önemi vardır. En eski çağlardan başlayarak Türklerin Balkan yarımadasına geldiklerini biliyoruz. En eski Türk akınlarını bir yana bırakalım, güçlü Bulgar, Kıpçak ve Oğuz boyları türlü çağlarda Balkanlara gelip yerleşmişlerdir. Son olarak Osmanlı Türklerinin Balkan yarımadasına geçmesi ve bu topraklarda sürekli bir hakimiyet kurması, Balkan uluslarının alın yazısını köklü olarak değiştirmiştir. Türk hakimiyeti Balkan ulusları arasındaki karşılıklı ilişkilerin gelişmesine yol açmış, Balkan dilleri arasındaki yakınlığı bir kat daha artırmıştır. Bu bakımdan balkanolojinin en ulusal bilim kollarımız arasında yer alması doğaldır.

1963 yılında *Association Internationale des Etudes du Sud-Est européen* (AIESEE) in kurulması, balkanoloji alanındaki çalışmaların gelişmesinde olumlu bir rol oynamıştır. İşte, UNESCO'nun yardımından yararlanan bu kuruluş, balkanoloji çalışmalarını geliştirmek üzere birkaç yıldan beri uluslararası kongreler düzenlemekte, bu alanda çalışan bilginler arasında iş birliğini sağlamaya çalışmaktadır.

AIESEE'in düzenlediği I. Uluslararası Balkan ve Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kongresi, 1966'da 26 Ağustos-1 Eylül günleri arasında Sofya'da toplanmıştı. Bu kongre, Balkan ulusları arasındaki bilimsel ilişkilerin gelişmesinde bir dönüm noktası sayılabilir. O güne değin yabancı uluslara kapalı kalmış olan Bulgaristan, sınır kapılarını ardına kadar açmış, Balkan uluslarının bilginleri yanında Avrupa, Asya ve Amerika'da Balkan araştırmalarıyla uğraşan bilim adamlarını büyük bir konukseverlikle karşılamıştı.

Sofya Kongresine katılan delegeler, türlü konularda rapor ve bildirimler vermişlerdi. Bu arada ben de Dil Bilgisi Seksiyonunda okuduğum bildiride Bulgar dilindeki Türkçe ahntılar üzerinde durmuştum.

Sofya Kongresi, Balkan ulusları arasında ortak bir bilim ve kültür bayramı olarak anılacaktır. Bu kongre yalnız bilim alanında olumlu sonuçlar vermekle kalmayarak, kültürel ve politik ilişkilerde de yeni bir çığır açmıştır, sanıyorum.

Sofya Kongresinden dört yıl sonra II. Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kongresi 1970 yılı mayıs ayı içinde Atina'da toplandı. 7-13 mayıs günleri arasında yapılan bu kongre de uluslararası ölçüde bir bilim toplantısı olarak balkanolojinin gelişmesinde önemli bir yer alacaktır.

Balkanoloji alanında çalışan Türk bilgin ve uzmanları bu kongrede de Balkan araştırmalarının türlü konularında rapor ve bildirimler verdiler. Benim okuduğum "Türk dili ve Balkan dilleri" adlı bildiride, Balkan dillerindeki Türk alıntıları üzerinde yapılmış olan çalışma ve yayınlar gözden geçirilmiş, bundan sonraki araştırmalarda göz önünde tutulması gereken metodolojik ilkelere dokunulmuştur. Bu bildiride belirtildiği gibi, Balkan dillerindeki Türk alıntılarını araştıran bilgin ve uzmanlar, Franz Miklosich'ten beri çalışmalarında yalnız Türk yazı dilini göz önünde tutmuşlardır. Oysa bu alıntıları tespit ve izah ederken Türk yazı dili yerine Balkan yarımadasında konuşulan Türk ağızlarını göz önüne almak gerekir. Balkan dillerindeki Türk alıntılarının fonetizmi ancak yerli Türk ağızlarının yardımıyla ışığa kavuşturulabilir. Türk yazı dilinin dayandığı İstanbul Türkçesiyle Balkanlardaki Türk ağızları arasında konsonantizm ve vokalizm bakımlarından büyük ayrılıklar vardır. Bu duruma göre, Balkan dillerindeki Türk alıntılarının Türk yazı dilinde kullanılan biçimlere uymaması doğaldır. Miklosich'in büyük eserini yazdığı yıllarda Balkan yarımadasındaki Türklerin dilleri araştırılmamıştı. Bu sebeple, Miklosich'i veya Şaineanu'yu Balkan yarımadasında konuşulan yerli Türk ağızlarının verilerinden yararlanmadıkları için kınamak veya yermek doğru olmaz.

Ancak, bugün artık durum değişmiştir. 20-30 yıldan beri Balkan yarımadasındaki Türk ağızları üzerinde birçok çalışmalar yapılmıştır.

Balkan dillerinde kullanılan Türk alıntıları arasında birtakım ortak kelimeler vardır. Bugüne değin yapılan çalışma ve yayınlar, bu alıntıların ortaklığını belirtmekten uzak kalmıştır. Bu alıntılarının hem Grekçede, hem Bulgarcada, hem Sırpçada, hem Arnavutçada ve hem de Rumencede kullanılması, bu dilleri birbirlerine yaklaştırmıştır. Balkan dilleri ve ulusları arasındaki yakınlığın artmasında Türkçeden gelen bu ortak alıntılarının büyük bir rol oynadığı açıktır.

Son olarak, bildiride Balkan dillerine binlerce kelime veren Türk dilinin de Balkan dillerinden birçok kelimeler aldığı belirtilmiştir. Bu, Türklerle Balkan ulusları arasındaki ilişkilerin doğal bir sonucudur. Türk kelime hazinesinde kullanılan Balkan alıntıları, Türk ulusunu Balkanlara bağlayan sağlam bir bağıdır. Bu alıntılar, Türklerle Balkan ulusları arasındaki ilişkilerin bir yanlı kalmadığına güzel bir delildir.

Balkan ulusları arasındaki ilişkilerin çok eski çağlara çıktığını biliyoruz. Balkanoloji adını verdiğimiz bilim kolu, bu ilişkileri sağlam bilim yollarıyla gün ışığına çıkarmaya çalışmaktadır.

Balkan uluslarından her biri, ulusal dil ve kültürlerini, ulusal çerçeveleri içinde araştırmışlardır ve bundan böyle de araştıracaklardır. Bu, bilimsel olduğu kadar ulusal bir ihtiyaçtır. Balkan ülkelerinin her birinde bununla uğraşan bilimsel kuruluşlar ve onların değerli yayınları vardır.

Balkanolojinin çalışma programı onlardan büsbütün ayrıdır. Bu bilim kolu yalnız bir tek Balkan ulusuyla değil, hiç olmazsa iki Balkan ulusu arasındaki ilişkilerle uğraşır. Yalnız bir ulusun dili veya kültürü üzerinde çalışanların arasına dar görüşlere saplandıkları bir gerçektir. İşte Balkan kültürünün ortak köklerini meydana çıkarmaya çalışan balkanoloji, bu dar görüşleri genişletmek, görme ve düşünme ufkunu açmak bakımlarından çok yararlı bir bilim koludur. Bu bilim kolu, Balkanların büyük kültür merkezlerinde siyasî düşüncelerden uzak, gerçek bir bilim anlayış ve tutumunun gelişmesine yol açmıştır. Bilim yolundaki bu gelişme, Balkan uluslarının gelecekteki ilişkileri bakımından çok olumlu ve mutlu sonuçlar verecek bir olaydır ve bunun artık başlamış olduğunu gösteren belirtiler de yok değildir.